

ARNOLDS KAPELL

Fra gravkammer til åpent kapell

Løfter du blikket i det du runder
østveggen på Gjerpen kirke kan du skimte
årstallet 1699 og bokstavene JAACD over
den massive tredøren.

Bak den bueformede døren åpenbarer seg et
nakent rom omgitt av hvite tykke murvegger.
Dette rommet var i bruk som gravkammer fram
til 1949 da skikken med gravkammer ble
avviklet. Det stod urørt frem til 1981 da det ble
gitt som gave fra familien Løvenskiold til
Gjerpen menighet.

Et stort restaureringsarbeid ble igangsatt i 2016
og slutført i 2021. Gravkammeret som Johan Arnold
bygde i 1699 har blitt et vakkert kapell.

Menighetsrådet oppnevnte i 2016 en komité som har arbeidet med restaureringen av gravkammeret.

Komitéen har bestått av Håkon Vold (leder), Øystein Aronsen (sogneprest), Else M. Skau (Fortidsminneforeningen), Gudmund Kverndalen (Skien kirkelige Fellesråd) og Borghild Løvenskiold (tidligere eier).

Det er komitéens håp at dette flotte rommet kan bli til nytte og velsignelse for de mange aktiviteter i Gjerpen menighet.

For komitéen Håkon Vold

RESTAURERING AV KAPELLET

Riksantikvaren godkjente hva som skulle gjøres:

1. Tak og vegger pusses, spekkes og males. Løs murpuss hogges ned før det støpes på nytt.
2. Gulvet heves slik at det kommer på høyde med inngangsdøra mot øst. De gamle flisene tas ut, gulvet avrettes og nytt gulv med varmekabler støpes. Flisene renses og suppleres med lignende fliser.
3. Inngangen tilpasses slik at kravet til universell utforming innfris.
4. To ovale vinduer mot øst installeres. Man beholder jernstengene, fjerner gitteret.
5. Isolasjon legges på loftet.
6. Strøm føres i kabel fra bua.
7. I hvert hjørne monteres lys som kan reguleres, og doble stikkontakter langs gulvet. Brytere og sikringskap plasseres ved inngangen.

Flisemakere i aksjon. Fra.v. Emma Margarethe Gjerpe Lüdke og Eline Mari Grimstad Lundåsen.

Nye fliser med gammelt håndtverk

I 2019 tok prest Øystein med seg et par fliser fra kapellet på ferietur til Danmark. På turen oppsøkte han flere gamle teglstein/terrakotta - fabrikker og fikk etter hvert ganske nøyaktig greie på hvor leiren og disse flisene kom fra. Han fikk kontakt med murermester Søren Beikis - som har spesialisert seg på historisk murerfag - og med Dorte Visby som er keramiker og hold-

er de gamle håndlavnings-teknikkene ved like. Søren og Dorte kunne lage erstatnings-flisene vi trengte med samme leire og samme teknikk som ble brukt sent på 1600-tallet.

Gjerpen ungdomsskole ble invitert til å bidra i restaureringen av Arnolds kapell ved å lage nye fliser til gulvet. Flisene skulle produseres ved hjelp av gamle teknikker. Fortidsminneforeningen gav økonomisk støtte slik at elevene kunne lære om gammelt håndverk. Søren Beikis og Dorte Visby laget en video som viste teknikken, og skaffet leire. Elever i 9. klasse laget former som ble fylt med leire. Flisene ble så tørket og brent i keramikko-oven på skolen. Hver elev merket "sin" flis på undersiden med sitt navn. Et kart viser hvor den enkelte elevs flis ligger på gulvet i kapellet. Nå ligger de eldgamle flisene side om side med ungdommens nye fliser i kapellet!

Gjennomføringen av arbeidet

Det var et stort arbeid å slå ned gammelt murverk og mure opp på nytt. Murerfirma Lasse Johnsen AS tok på seg arbeidet. Det elektriske har Z-elektro AS stått for. Murermester Søren Beikis og keramikker Dorte Visby la flisgulvet. En del arbeid har også vært gjort på dugnad.

Disse har bidratt økonomisk til Arnolds kapell:

Gjerpen menighet,
Gjerpen Menighetshus,
Fellesrådet, Lokalutvalget,
Skien kommune,
Riksantikvaren, Sonja og Emil Aubert fond, Backe og Vauvert og Håvunds fond,
Fortidsminneforeningen (Sparebankstiftelsen DNB, kulturminne for alle) gaver gjennom menighetsbladet, private givere.
Til sammen har dette innbrakt ca. kr. 800.000,-

ET ÅPENT KAPELL

- de som går tur eller er på kirkegården kan gå innom kapellet, oppleve stillheten og tenne et lys

KAPELLET SKAL OGSÅ BRUKES TIL:

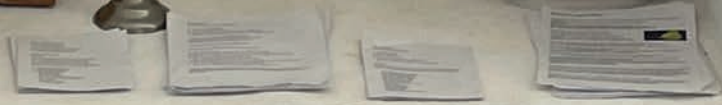
Tidebønn og gudstjenester

Intimkonserter

Øvingsrom for kor og orkester

Kirkekaffe, søndagsskole, enkle møter

Et rom for stillhet, ettertanke og bønn

Fra gravkammer til kapell

1699

Johan Arnold, eier av Borgestad gård bygger gravkammeret

1735

Løvenskiold blir eier av Gjerpen kirke og gravkammeret

1858

Gjerpen kirke overtas av Gjerpen kommune. Gravkammeret forblir i Løvenskiolds eie.

1949

Gravkammeret blir avviklet. Levninger blir begravet på kirkegården og flotte kister og kunst flyttes til Fossum, Telemark Fylkesmuseum og Nordiske museum i Stockholm.

1981

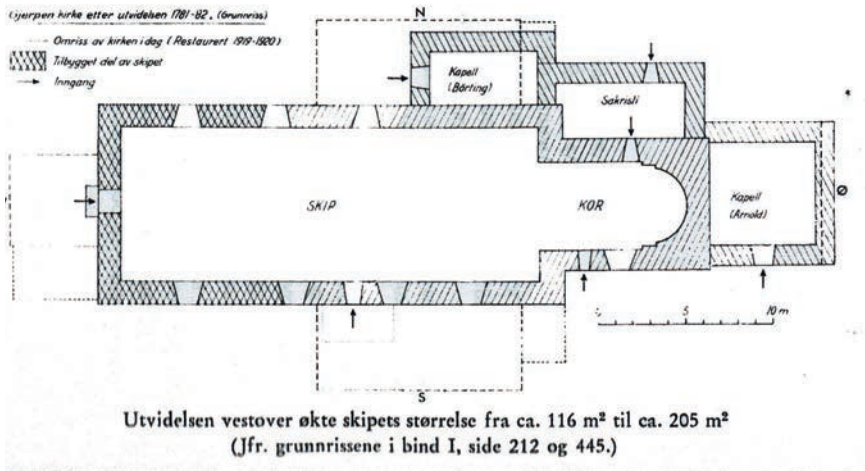
Gravkammeret gis som gave til Gjerpen menighet.

2021

Arnolds kapell ferdig restaurert.

2022

Den 22. mars 2022 blir kapellet innviet til økumenisk bønnekapell av biskop Stein Reinertsen.

Gravskikker i gammel tid

Gravskikkene var slik at man kunne betale kirken for å få en gravplass under kirken. Dette var også skikken i Gjerpen, og det var graver både under koret og langskipet. Da denne skikken tok slutt, bygde man egne gravkammer. Inntil Gjerpen kirke var det to gravkammer, Arnolds gravkammer fra 1699 og Børtings gravkammer fra 1701 langs nordveggen. Senere ble det anlagt egne gravkammer på kirkegården, samt store

markeringer slik som familien Holtas gravsted øst for kirken.

Børtings gravkammer ble revet i 1871 i forbindelse med utvidelsen av kirken til korskirke.

En av kistene som var i gravkammeret.

Johan Arnold (1638 – 1709)

Anna Clausdatter (1659 – 1713)

Malte portretter av Johan Arnold og Anne Clausdatter henger fortsatt på Borgestad gård.

1699 JAACD

Bokstavene på Gjerpen kirkes østvegg er initialene til de to første som fikk plass i gravkammeret. JAACD står for Johan Arnold og Anna Clausdatter.

Johan Arnold var en dansk- norsk offiser født i kurfyrstedømmet Sachsen. Slektsnavnet ble også skrevet Arnoldt spesielt i Danmark og i militære kilder. Fra han var 10 år var han hos den svenske feltmarskalk Carl Gustav Wrangel. Arnold deltok i krigen

mot Polen i 1655 som fenrik. Han inngikk i den svenske kong Karl Gustavs tropper gjennom Holstein, Jylland og Fyn, og ble tatt til fange i slaget ved Nyborg i 1659. Etter fredsslutningen i 1660 gikk han i dansk tjeneste. Arnold var med i en rekke kriger for Danmark – Norge og

ble i 1699 generalmajor. Han var gift fire ganger, siste gang med Anna Clausdatter datter av lagmann Claus Andersen i Skien. Arnold overtok Borgestad gård i 1695, og ble den første som ble stedt til hvile i gravkammeret. Til sammen ni personer av familien Arnold fikk sin plass i gravkammeret, den siste i 1759.

Anna Clausdatter var gift med Johan Arnold fra 1692. Hun drev Ulefos Brug og kjøpte store mengder tømmer. Hun hadde store eiendommer og omfattende næringsinteresser i Skien. Anna Clausdatter ble beskrevet som et ærlig menneske og uvanlig snill. Hun hjalp bønder i Telemark med korn og andre varer. Dette ble gjengitt i en vise som presten Hans Paus (1656 – 1715) skrev om *Stolte Anna* (12 vers). Visen ble sunget som folkevise flere steder i Telemark.

Om Stolte Anna er det skrevet:
*Stolte Anna ho bur uppaa Borgestad
gar ho er seg blant frugur dei blide.
Ho sveiper seg både i silke og maax, om
henne gjeng segnin saa vide.*

Henrik Ibsen, som var en slektning av Hans Paus, brukte noe fra visen om *Stolte Anna* i dramaet *Fru Inger* til Østeråt (1857). Flere mente at Anna Clausdatter var en modell for karakteren *Fru Inger*. *Fru Inger sitter på Østeråt gård; hun er svøpt i skinn. Hun er vel svøpt i fløyel og mård; Hun fletter de røde gullperler i hår; - men har ikke fred i sitt sinn.*

Johan Arnolds kronede speilmonogram og våpen fra beslag på gravkiste. Telemark Museum.

Familien Løvenskiold

Hermann Leopoldus (- 1696) opprinnelig fra Lybekk var kjøpmann i Christiania og overformynder. Han var gift med Barbara Wiggers (- 1692). Sønnen Hermann Leopoldus (1677 – 1750). Urgubben, ble gift med Halvor Borses datter Inger. Halvor Borse drev bl.a. Bolvik jernverk på Vold i Solum. Etter Borses død i 1701 tok Leopoldus over driften av jernverket. I 1734 kjøpte han Fossum Jernverk sammen med sin svoger.

Leopoldus kjøpte Gjerpen kirke med tilhørende jordegods og kalls- og patronatsrett fra Cort Adlers arvinger i 1735. Handelen omfattet 31 gårder eller parter av gårder, hvorav de fleste lå i Gjerpen, Eidanger og Solum. Dermed innledet han sitt langvarige forhold til Gjerpen kirke. Det er ingen som har

preget Gjerpen kirke så sterkt som familien Løvenskiold; med restaureringer, utbygginger og utstyr til kirken. Leopoldus ble adlet i 1739 og fikk da navnet Løvenskiold.

Det finnes ikke noe oversikt over kistene familien Løvenskiold har hatt i gravkammeret, men man vet at Anna Sophie Hedvig Løvenskiold var en av dem.

Anna Sophie Hedvig Løvenskiold

Besøk i Arnolds gravkammer

Boken «*Et lykkelig hjem. Tidsbillede i Breve fra Norge*» kom første gang ut i 1910. (Utgitt på nytt i 2003 av Selskap for Skien bys vel) Den bygger på den danske fru Louise Bodenhoffs dag-bok og brev fra den tiden hun bodde på Jønnevald i

Gjerpen sammen med sin mann, Emil Bodenhoff, jaktjunker hos Løvenskiold – Fossum. I boken beskrives et besøk rundt 1900 av en «Fremmede» som hadde bodd på Jønneval:

«Derefter gikk hun med ham inn i det lille Kapel – den Løvenskioldske Familiebegravelse, hvor der sto en Del Kister, hvoraf særlig fire fængslede hans Blik og hans Tanker. Der sto den, der gjemte Støvet af Frøken Sophie Løvenskiold, hende der døde næsten under Dandens, saa ung, saa livsglad, og hvis Skjæbne ogsaa var gaaet hans Moder saa nær til Hjerte. (døde i januar 1848, 21 år gammel). Og der sto Kammerherre Hermanns – hendes Forlovedes – kiste. Han der havde været Ven at og nærmeste Nabo til Jønneval og som senere overtog Fossum. Og der stod de to, som gjemte Støvet af Hofmarschallen, hans, den Fremmedes Gudfader, hvis navn han bar, og af Marsschalinden, hans Gudmoder, der havde baaret ham over Daaben.»

**«Alt dette skjedde for at det ordet skulle
oppfylles som Herren har talt gjennom profeten:
Se, jomfruen skal bli med barn og føde en sønn,
og de skal gi ham navnet
Immanuel – det betyr: Gud med oss. »**

Dette står skrevet under den midterste terracotta flisen i kapellet
fordi det bibelordet har fulgt kapellet som et løfte og et håp:
et sted der Gud er med oss i stillhet og i bønn.

Prest Øystein Aronsen

**Arnolds kapell ble innviet av
biskop Stein Reinertsen 22. mars 2022**

www.gjerpenkirke.no